

skulle bli "fader till många" och få landet om han gjorde som Gud sa. Gud hade valt sitt folk.

Abraham lydde och framstår som ett ideal i fråga om tro inom judendomen. Han litade på Gud så mycket att han till och med var beredd att offra sin son Isak. Som ett tecken på förbundet uppmanade Gud Abraham att låta omskära pojkar.

Tillsammans med sin tjänstekvinna fick Abraham sonen Ismael, som blev stamfar för de arabiska folken medan Isak blev det för israeliterna.

Gud kommer senare att sluta flera förbund med det judiska folket, det här var det första.

Lilit – en gammal kvinnlig förebild

Lilit är en mytisk kvinna som står för det upproriska och självständiga. Lilit förekommer som nattens demon i judiska, grekiska, arabiska och många andra folks myter.

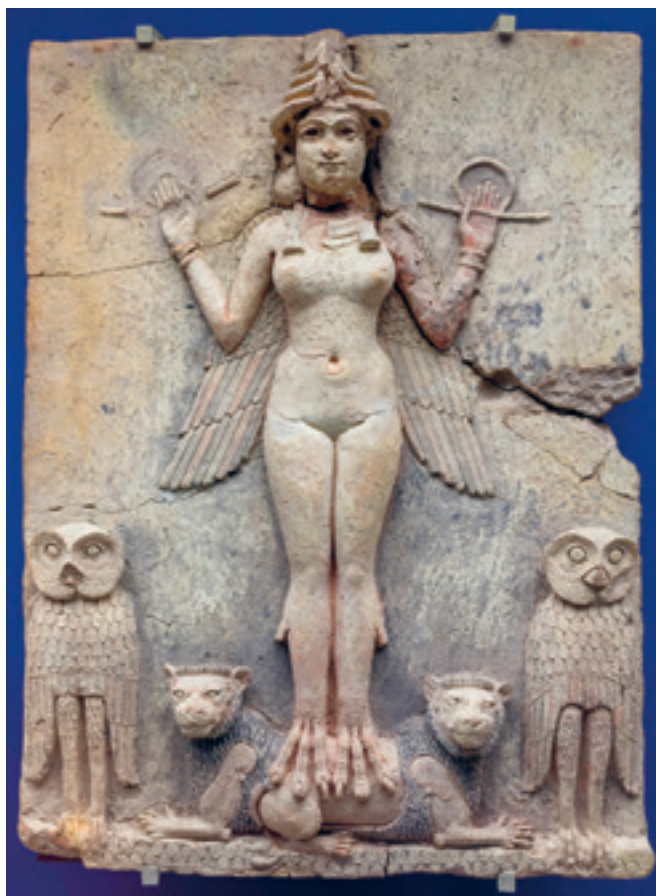
I Bibeln finns Lilit omnämnd en gång, i Jesaja 34:14: "Det blir ett tillhåll för ökendjur och hyenor, en plats där gastar möts. Där håller också Lilit till och finner en plats att vila." Men i många andra traditioner och berättelser finns desto mer berättat om henne.

Hennes utseende kan skifta. Ofta beskrivs hon som en varelse med kvinnoansikte, långt hår och vingar på ryggen. Hon uppträder även i form av en orm, särskilt när hon framträder i rollen som fresterska i kunskapens träd och ger Eva den frukt som Adam sedan får.

Enligt judisk tradition var Lilit Adams första hustru. Hon skapades på samma sätt som Adam, av jord, och krävde jämställdhet. Adam och Lilit kom ofta i konflikt med varandra och bland annat var de oense om hur kärleksakten skulle gå till. Hon vägrade att ligga underst, vilket Adam krävde. Lilit flög då i protest iväg (Lilit betyder vind) till Röda havet.

Där uppsöktes hon på uppdrag av Gud av tre änglar: *Semoi*, *Sansanni* och *Samangaluf*. De uppmanade henne att återvända till Adam. Hon vägrade, trots att änglarna hotade med att hundra av hennes demonbarn skulle dödas varje dag om hon inte gick dem till mötes. Lilit hotade i sin tur med att skada pojkar till deras åttonde dag och flickor till deras tjugonde dag. Men samtidigt gav hon löftet att inte skada någon alls om hon kunde se en amulett med änglarnas namn på.

Se antologin s. 240–242

Denna relief från Mesopotamien dateras till mellan 1800 och 1750 f.v.t. Kvinnan kallas Nat-tens drottning och kan ha kopplingar till den assyrisk-babyloniska kärleksgudinnan Ishtar och den sumeriska Inanna. Vissa menar att den också var en föregångare till Lilit.

I **Talmud** varnas män för att sova ensamma om natten, eftersom Lilit kan komma och förföra dem i sömnen. Män bör heller inte gå ut ensamma onsdags- och lördagskvällar.

I Sverige föll hon delvis i glömska under 1900-talet, men i slutet av seklet började hon åter uppmärksammas bland de kvinnor som sökte starka kvinnliga förebilder. Lilit symboliserar den åsidosatta och misstänkliggjorda starka kvinnan som representerar kraft och självständighet.

De främsta källorna om Lilit finns i det kabbalistiska arbetet Zohar från 1400-talet och i en bibelkommentar från ca 700–1000 kallad Alphabet of Ben Sira. (Läs mer om kabbalan s. 102.)

FUNDERA PÅ

Vilken betydelse tror du att det har för dig idag, att kvinnliga förebilder och gudinnor fick en så nedtonad roll i Bibeln?

Förföljelser av judar

Under åren 70 fram till 1948 hade judarna inget eget hemland. Olika mindre judiska grupper levde i kristna och muslimska riken. Ofta var judarnas liv lättare under muslimskt styre än i kristna länder, där de flesta vanliga yrken under lång tid var förbjudna för judar att utöva. Eftersom kyrkan förbjöd kristna att ta ränta vid penningutlåning, överläts det till judar som hade råd att låna ut pengar.

Se antologin s. 39

Det hände ofta att judarna fick skulden för olyckor och sjukdomar och i många länder hänvisades de till särskilda bostadsområden, **getton**, utan möjligheter att röra sig fritt. Kyrkan utsatte judar för svåra förföljelser och sent omsider bad påven år 2000 om förlåtelse för dessa försyndelser. Först under 1700-talet och i samband med den franska revolutionen lättade förföljelserna, för att återupptas under 1800-talet, bland annat i östra Europa i de så kallade **pogromerna**.

Skälen till förföljelserna har varit många, till exempel:

- I många samhällen som har haft en judisk minoritet har judar utmålats som fiender, hånats och förlöjligats på många sätt.
- Vid olika kriser av olika slag, som digerdöden under medeltiden och vid ekonomiska och politiska svårigheter har det varit vanligt att peka ut judarna som en syndabock.
- De mäktiga i samhället har många gånger haft ett intresse av att fördriva judarna för att kunna ta över deras egendom.

Religion, rasism och okunnighet om judiskt liv är bakgrund och förutsättning, men den utlösande faktorn har varit kriser i samhället och möjligheten att plundra judisk egendom.

Under andra världskriget och Förintelsen kulminerade förföljelserna och världen vaknade efter kriget upp med dåligt samvete. Arbetet med att ge judarna en hemort tog fart. För många, men inte alla, judar är landet Israels existens mycket viktigt, vilket beror på att judar världen över ständigt räknar med plötsligt uppflammande hat mot dem. Landet Israel utgör då en trygghet. Men det innebär inte att de stödjer den politik som staten Israel bedriver. Tvärtom är många kritiska.

Konflikten mellan Israel och palestinierna

Efter första världskrigets slut blev Palestina ett mandatområde under Nationernas förbund (FN:s föregångare) och styrdes av Storbritannien. Under kriget hade britterna givit araber löften om att kunna bilda en arabisk stat i Mellanöstern. Efter kriget lovade Storbritannien sedan den judiska befolkningen »ett nationalhem i Palestina«.

När staten Israel utropades år 1948 angreps den av kringliggande arabländer, som ansåg sig svikna av britterna. Kriget mellan Israel och en eller flera av dess arabiska grannländer har sedan dess avlöst varandra. De palestinier som bodde i Israel flydde i hundratusental redan i det första kriget.

Sedan dess har många levt i exil och de palestinier som kunnat bo kvar i Israel har inte haft samma medborgliga rättigheter som de judiska invånarna. Judarna har levt i ett utsatt läge i ett litet land stort som Småland med många fiender omkring sig. Ständigt riktas världens blickar mot konflikten som aldrig riktigt verkar ta slut.

I mitten av bilden finns den Västra muren (Klagomuren), till vänster syns Klippdomen och till höger skymtar en av islams viktigaste moskéer, al-Aqsamoskén. Utanför bild till vänster ligger några av kristendomens heliga platser, som exempelvis Via dolorosa, vägen som Jesus gick till sin korsfästelse. Så på en mycket liten yta möts tre världsreligioner.

Antisemitism

Det judiska folket härstammar enligt Bibeln från Sem (en av Noas söner) och tillhör ett semitiskt folk. Som beteckning för judeförföljelser används därför ordet **antisemitism**. Ordet började att användas för att beskriva judeförföljelserna under 1800-talet, men har med tiden kommit att betyda fientlighet mot judar i allmänhet.

Antisemitism är något annat än antisjonism. Sionismen uppstod under slutet av 1800-talet och är en politisk idérörelse vars mål var att alla judar skulle kunna få ett eget landområde. Det var en strävan som inte alla judar delade. Så är det också idag och därför finns det judar som är sionister, antisjonister eller som är varken eller.

SIONISTKONFERENS 1896

Som en konsekvens av nya förföljelser under 1800-talet bildades den sionistiska rörelsen i slutet av detta århundrade. År 1896 samlade Teodor Herzl i Bern ledande judiska personer till en konferens. Där beslöt man att verka för att judar skulle kunna få ett eget landområde. Till en början var man öppen för olika platser i världen, men senare stannade intresset vid Israel och Sions berg i Jerusalem, därav sionismen.

Felaktigt används antisemitism, antisjonism och sionism många gånger med ungefär samma betydelse, vilket leder till missförstånd eller mer eller mindre medvetna antisemitiska angrepp på judar. Att judar, oavsett om de bor i Israel eller i andra länder, som en grupp görs ansvariga för den politik som den israeliska staten bedriver kan vara ett uttryck för antisemitism.

Förintelsen – Gud och det onda

Hur förklarar en troende jude Förintelsen under andra världskriget? Går det att tro på Gud efter den fruktansvärda händelsen? Kan det finnas mening i sådant lidande?

I de tre abrahamitiska religionerna judendom, kristendom och islam återfinns samma problematik: Hur kan Gud som skapat allt och som är kärleksfull och allsmäktig, tillåta det onda? Hitler medverkade till att sex miljoner judar dödades under andra världskriget. Hur kunde detta få ske? Varför satte inte Gud stopp? Är Gud så kraftlös, så ointresserad, så frånvarande och så ond? Problematiken brukar kallas *teodicéproblemet*.

Ett sätt att tackla frågan är att peka på människans fria vilja. Skulden ligger hos människan som valde det onda. Hon fick friheten att välja. Gud skapade människan med fri vilja för att hon inte skulle bli en robot. Det hade varit ännu värre om människan styrts utan eget ansvar.

Somliga har menat att det i själva verket inte finns något ont i världen. Problemet är vårt begränsade perspektiv. Vi fixerar oss vid detaljer och ser inte helheten, vilket filosofen Baruch Spinoza hävdade på 1600-talet.

MINNS DU?

1. Varför är historien särskilt viktig för judar?
2. Vilken betydelse har Abraham för olika judar?
3. Hur ser judar på att de är Guds utvalda folk?
4. Beskriv den judiska gudsuppfattningen.
5. Vilka uppgifter har en människa, enligt judisk tro?
6. Vilka olika föreställningar om Messias finns bland judar?
7. Vad är Talmud för slags bok?
8. Vilka konsekvenser fick diasporan för judar?
9. I vilka historiska sammanhäng växte kabbalan och chassidismen fram?
10. Var kommer ordet antisemitism ifrån?
11. Vilka skiftande svar på theodicéproblemet kan judar ge?